

Warszawa, 22.09.2023 r.

Dr hab. inż. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN
Zakład Integracji Europejskiej
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa
Polskiej Akademii Nauk

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. Małgorzaty Borkowskiej pt. „Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego”

Podstawa prawna

Przedmiotem recenzji jest praca doktorska mgr inż. Małgorzaty Borkowskiej pt. „Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego”, skierowana do recenzji przez Radę Naukową Dyscypliny Ekonomia i Finanse Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, zgodnie z uchwałą Rady z dnia 27.06.2023 roku.

Niniejsza recenzja zawiera uzasadnioną ocenę spełnienia przez przedłożoną rozprawę doktorską warunków określonych w art. 13 ust 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U. z 2017 poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. „Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2018 poz 1669), który głosi: „Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.”

Ocena merytoryczna rozprawy

Przedłożona do recenzji praca składa się z siedmiu rozdziałów oraz podsumowania. Układ pracy, jej podział na rozdziały i podrozdziały jest przejrzysty i proporcjonalny pod względem rozkładu treści w poszczególnych częściach pracy. Praca została napisana z wykorzystaniem bogatej polskiej i anglojęzycznej literatury przedmiotu obejmującej publikacje naukowe (w sumie ponad 200 pozycji), a także akty prawne, dokumenty programowe, raporty analityczne oraz portale internetowe. Praca nie budzi zastrzeżeń formalnych. Jest kompletna, zawiera odpowiednie odwołania do literatury, poprawnie zastosowano przypisy, zawiera streszczenia w językach polskim i angielskim, wprowadzenie, siedem dobrze zaplanowanych pod względem formalnym rozdziałów, podsumowanie i bibliografię, spisy tabel, wykresów i diagramów oraz dość obszerny aneks. Jest napisana poprawnym i przystępnym językiem.

Celem pracy jest „rozpoznanie ekonomiczno-organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania Lokalnych Grup Działania zlokalizowanych na obszarach wiejskich oraz określenie efektów ich działalności”.

Cel pracy sformułowany jest dość ogólnie, w sposób pośredni jedynie sygnalizuje problem naukowy, jak Doktorantka zamierza rozwiązać. Dla potrzeb realizacji celu głównego Autorka formułuje kilka celów cząstkowych, do których należą:

- „charakterystyka Lokalnych Grup Działania i zasięgu ich oddziaływania na terenie województwa dolnośląskiego;
- rozpoznanie poziomu dotacji i źródeł finansowania Lokalnych Grup Działania;
- rozpoznanie oczekiwań mieszkańców województwa dolnośląskiego w zakresie Lokalnych Strategii Rozwoju;
- określenie korzyści wynikających z funkcjonowania Lokalnych Grup Działania i wdrażanych przez nie Lokalnych Strategii Rozwoju dla mieszkańców obszarów wiejskich;
- rozpoznanie sytuacji finansowej Lokalnych Grup Działania w województwie dolnośląskim;
- określenie barier w funkcjonowaniu Lokalnych Grup Działania;
- zidentyfikowanie LGD, które funkcjonują najlepiej pod względem organizacyjno-ekonomicznym” (str 17-18).

O ile cele cząstkowe uzupełniają problematykę wskazaną w celu głównym pracy, również one nie wskazują bezpośrednio na konkretny problem, a raczej na diagnozę sytuacji oraz problemów w funkcjonowaniu LGD. Niemniej pozytywnym walorem szczegółowo sformułowanych

celów częściowych jest relatywnie spójne i kompleksowe podejście do analizy funkcjonowania Grup, obejmujące szereg praktycznych aspektów działalności, ich finansowania oraz odnoszących się do potrzeb mieszkańców wsi w zakresie lokalnego rozwoju.

W pracy zostały sformułowane cztery hipotezy badawcze o następującym brzmieniu (str 18-19):

„H1. Lokalne Grupy Działania z większym udziałem przedstawicieli sektora publicznego bardziej aktywizują ludność obszarów wiejskich do działania na rzecz rozwoju regionów.

H2. Szersza współpraca Lokalnych Grup Działania z organizacjami pozarządowymi pozytywnie wpływa na osiągnięte przez Lokalne Grupy Działania wskaźniki produktu i rezultatu.

H3. Na poziom uzyskiwanego przez Lokalne Grupy Działania wsparcia finansowego w największym stopniu oddziałują koszty usług obcych, które są dodatnio skorelowane z wielkością dotacji.

H4. Duży potencjał dynamicznego rozwoju Lokalnych Grup Działania w województwie dolnośląskim skutkuje realizacją agresywnych strategii działania, polegających na wykorzystaniu własnych mocnych stron oraz szans rynkowych.”

Postawienie hipotez badawczych zazwyczaj poprzedza omówienie wyników wcześniejszych badań i analiz tego typu, co też Doktorantka podkreśla. Warto jednak odnieść wyniki konkretnych studiów, które prowadzą do postawienia poszczególnych hipotez, zwłaszcza jeśli są one tak szczegółowo ujęte i dyskusyjne, jak w przypadku H3. Ponieważ już lektura hipotezy może prowadzić do pytania, czy koszty usług obcych LGD „oddziałują” na wielkość wsparcia finansowego, na czym polegać może charakter przyczynowo-skutkowy tych powiązań, czy należy tu wskazywać na kierunek zależności? To należałoby wyjaśnić szczegółowo.

Zaproponowane w pracy metody przeprowadzenia badań i analizy danych mają charakter naukowy, Autorka wymienia szereg narzędzi analizy danych zastosowanych w pracy, w tym: metodę monograficzną oraz metody analizy danych - porównawczą; wskaźnikową; współczynnika korelacji rang Spearmana; a także metodę panelową; analizę skupień; jak również SWOT/TOWS. Zastosowanie tych metod Doktorantka szeroko omawia w podrozdziale 1.4., w kontekście przyjętych celów częściowych. Zaplanowanie wykorzystania w pracach analitycznych wielu metod analizy danych jest zasadne, ich dobór jest adekwatny do założonego podejścia analitycznego. Wyniki zastosowania tych metod omawiam w dalszej części recenzji.

Zakres przestrzenny pracy obejmuje województwo dolnośląskie, na terenie którego w 2014 r. siedzibę miało 17 LGD. W uzasadnieniu wyboru tego regionu Kandydatka przytacza kilka wskaźników (str 20): „Wybór tego województwa wynikał z faktu, iż obejmuje ono znaczny odsetek powierzchni Polski (6,4%) a na jego terenie mieszka duży udział mieszkańców kraju (7,56%). Ponadto na obszarze tego województwa działa 5,27% LGD w stosunku do

wszystkich LGD w kraju.” Autorka nie wskazuje czy to dużo czy mało oraz w jaki sposób miało to wpływ na wybór konkretnego regionu do analizy (dla prostego porównania przedmiotem badań jest 1 z 16 województw co stanowi 6,25%). Wystarczyło podkreślić, że analiza jednego województwa, czyli podstawowej jednostki podziału administracyjnego kraju, jest często stosowana w badaniach tego typu.

Badanie oparto na pierwotnych i wtórnych źródłach danych. Do pierwszej kategorii należą badanie terenowe, które Doktorantka przeprowadziła w 2017 roku z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety wśród mieszkańców obszarów objętych wdrażaniem Lokalnych Strategii Rozwoju, a także wśród zarządów Lokalnych Grup Działania. Autorka ustaliła wielkość próby do badań terenowych na poziomie 271 (a ostatecznie badaniami objęto 323) mieszkańców województwa dolnośląskiego, następnie dla uzyskania przestrzennie proporcjonalnego rozkładu uznała, że przebadana taką samą liczbę osób na obszarze każdego z partnerstw (17 LGD) i na tej podstawie przyjęła, że „ocena działalności każdej Lokalnej Grupy Działania zostanie dokonana przez 19 osób, które zamieszkują obszary wiejskie objęte wdrażaniem LSR” (str. 22). Dobór próby jest właściwy i uprawnia do uogólnienia wniosków z badania na poziomie województwa (co Autorka czyni w rozdziale 6.4), nie daje jednak solidnych podstaw do porównań wyników oraz wnioskowania na poziomie poszczególnych LGD (co jest przedmiotem rozważań w rozdziale 6.3). Materiał do analizy uzupełnia badanie przeprowadzone na podstawie kwestionariusza wywiadu wśród prezesów (ewentualnie członków zarządów wyznaczonych przez prezesów) Lokalnych Grup Działania.

Zakres czasowy pracy obejmuje lata 2007-2021, chociaż jak Autorka wskazuje, badania terenowe zostały przeprowadzone w 2017 r.

Dane pierwotne Doktorantka uzupełnia o dane udostępnione przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz informacje uzyskane z Głównego Urzędu Statystycznego, Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu. Źródłem informacji była także dostępna literatura na temat rozwoju obszarów wiejskich, Wspólnej Polityki Rolnej, inicjatywy LEADER oraz Lokalnych Grup Działania. Do materiałów badawczych włączono także Lokalne Strategie Rozwoju opracowywane przez wszystkie analizowane LGD, sprawozdania z ich działalności oraz sprawozdania finansowe. W pracy Autorka odwołuje się też do raportów Departamentu Sprawozdawczości Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz informacji publikowanych przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich. Jak wspomniano w pracy wykorzystano szeroko literaturę przedmiotu oraz krajowe i wspólnotowe dokumenty strategiczne oraz akty prawne.

Należy podkreślić, że wykorzystane w pracy tak zróżnicowanych źródeł danych, materiałów analitycznych, związanych z funkcjonowaniem Lokalnych Grup Działania w Polsce i w analizowanym województwie, a także dane urzędów, dokumenty strategiczne oraz bogata literatura przedmiotu wykorzystana w pracy świadczą o solidnym podejściu i wysiłku Kandydatki włożonym w przygotowanie rozprawy, co jest niewątpliwym jej walorem.

Przechodzę do omówienia wyników badań prezentowanych w poszczególnych rozdziałach.

Rozdział pierwszy prezentuje krótkie uzasadnienie podjętej w rozprawie tematyki. Doktorantka prezentuje w nim wprowadzenie i cel badań, hipotezy oraz przyjęte metody pozyskiwania danych oraz ich analizy, co omówiłem powyżej.

W rozdziale drugim Doktorantka swoje rozważania koncentruje na rozwoju teorii ekonomii społecznej oraz koncepcji zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, które następnie stara się łączyć w kontekście podstaw działalności Lokalnych Grup Działania. Brakuje przeglądu innych teorii szeroko omawianych w literaturze w kontekście podejścia LEADER, jak np. ekonomii instytucjonalnej, koncepcji rozwoju (neo)endogennej, czy też koncepcji kapitału społecznego. Przegląd wcześniejszych badań zawarty jest w krótkim podrozdziale 2.7 (który raczej powinien rozpoczynać ten rozdział). Autorka zaznacza, że LGD „wpisują się” w ideę ekonomii społecznej m.in. wskazując, że „Lokalne Grupy Działania wspierają ekonomię społeczną także poprzez tworzenie wiejskich inkubatorów ekonomii społecznej, które mają na celu krzewienie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, co wymagałoby rozwinięcia lub uzasadnienia. W rozdziale tym brakuje wskazania na ile omawiane koncepcje wpływają/przekładają się na podejście badawcze oraz na prowadzone w rozprawie doktorskiej analizy.

W rozdziale trzecim Doktorantka przedstawia rozwój inicjatywy LEADER w Unii Europejskiej, szeroko omawia zasady finansowania LGD oraz regionalne różnice w tym zakresie. Autorka analizuje też wydatki na oś i działanie LEADER w kolejnych okresach programowania oraz wskazuje na alokację środków w poszczególnych regionach kraju. Szczególnie użyteczne i ciekawe jest omówienie różnic w efektywnym pozyskiwaniu wsparcia przez LGD w poszczególnych województwach oraz w odniesieniu do poszczególnych poddziałań LEADERa. Rozdział ten również przybliży konstrukcję Lokalnych Strategii Rozwoju, która ma tu charakter dość technicznego opisu, natomiast prezentacja tych elementów była zasadna z uwagi na sformułowany cel badań.

Rozdział czwarty zawiera charakterystykę województwa dolnośląskiego pod względem warunków ekonomiczno-społecznych i przyrodniczych, w tym potencjału kapitału ludzkiego, danych odnośnie kultury i jej dziedzictwa, oraz potencjału wytwórczego. Pojawia się pytanie, czy

są dostępne bardziej aktualne dane (dane statystyczne pochodzą z 2017 roku)? Brakuje też ogólnego wskazania, w jaki sposób należy łączyć opis poszczególnych wskaźników z uwarunkowaniami działalności LGD na tym terenie, np. stan środowiska naturalnego – z jakimi problemami borykają się mieszkańcy, a na które może odpowiedzieć działalność LGD?; czy ma to implikacje dla rozwoju turystyki w regionie? Zwłaszcza, że nieco dalej (por. wyk. 12 str. 128) wskazano turystykę jako główną z aktywności. Rozdział ten prezentuje dane ilustrujące podstawowe czynniki rozwoju województwa, użyteczne dla czytelnika.

W rozdziale piątym Doktorantka syntetycznie przedstawia wewnątrzregionalną strukturę oraz aktywność organizacji pozarządowych funkcjonujących na obszarze województwa dolnośląskiego a następnie omawia strukturę członków LGD, m.in. z uwzględnieniem sektorów które reprezentują. W tym miejscu (podrozdział 5.2) Kandydatka weryfikuje hipotezę 1 rozprawy: „Lokalne Grupy Działania z większym udziałem przedstawicieli sektora publicznego bardziej aktywizują ludność obszarów wiejskich do działania na rzecz rozwoju regionów” – z zastosowaniem metody wskaźników korelacji rang Spearmana wskazuje na istotną zależność między udziałem osób z sektora publicznego w strukturze LGD a liczbą przeprowadzonych przez nie szkoleń w zakresie przygotowania wniosków o przyznanie pomocy. Jednakże w tej analizie brak informacji o tym, z jakiego testu skorzystano do sprawdzania istotności współczynnika korelacji rang Spearmana i z jakiego rozkładu korzystano weryfikując hipotezę testową. W rozprawie brakuje omówienia definicji aktywizacji ludności obszarów wiejskich, jaką przyjęła Autorka. Można jedynie przypuszczać, że jednym z elementów tego procesu jest skuteczne zachęcanie przez LGD do uczestnictwa w przeprowadzonych przez nie szkoleniach, lecz zastosowane narzędzie badawcze nie pozwala zweryfikować kierunku przyczynowo-skutkowego charakteru tych zależności. Niewątpliwie mankamentem tak przeprowadzanej analizy jest również fakt, że porównywane są wartości bezwzględne (liczba szkoleń) z kategoriami względnymi (udział osób). Autorka stwierdza o samej metodzie (str. 134): „ten rodzaj analizy statystycznej nie jest wrażliwy na odchylenia danych” – dzieje się tak tylko dlatego, że wartościom zmiennych są przypisywane rangi. W tym wypadku jest to bardziej wada metody, niż jej zaleta. Takie przekształcenie danych powoduje, że tak samo traktowana jest różnica między LGD Gromnik (5,1% osób sektora publicznego w LGD) a LGD Dobra Widawa (5,5%), dla których różnica w udziale osób sektora publicznego wynosi 0,4 punkty procentowe ORAZ różnica w tym zakresie między LGD QWsi a LGD Ujście Baryczy (analogicznie: 24,4% i 36,5%), dla których różnica wynosi 12,1 pp.

Interpretując wyniki warto byłoby wskazać przy okazji jak się to przekłada tak definiowana aktywność na wyniki (liczbę lub % wniosków rozpatrzonych pozytywnie) prowadzonych

przez poszczególne LGD naborów. Razi w rozprawie ‘na stopień’ wskazanie źródeł nienaukowych (np. portalu <https://cyrkiel.info>, str.134), jako podstawy przyjętego podejścia do analizy danych, podczas gdy dostępna jest szeroka literatura fachowa.

W ostatnim podrozdziale (5.3) Autorka opisuje zasięg działania LGD, oraz przytoczono dane na temat zaangażowania mieszkańców terenów objętych LSR. Ta część powinna raczej otwierać rozważania w omawianym rozdziale, niż je kończyć.

Rozdział szósty Doktorantka poświęca na wskazanie czynników wpływających na funkcjonowanie LGD w świetle wybranych badań (podrozdz. 6.1.), a następnie na podstawie danych oraz opinii członków zarządów dolnośląskich LGD szeroko omawia strukturę kadry kierowniczej, przyczyny powołania do życia LGD, ocenia aktywność podmiotów z poszczególnych sektorów, a także źródła finansowania oraz ich zróżnicowanie, a także bariery i szereg innych aspektów funkcjonowania Grup (podrozdz. 6.2.). Jest to bardzo ciekawe i użyteczne opracowanie dokumentujące zróżnicowany charakter cech opisujących LGD, jedynie brakuje podsumowania tej części analizy, która zakończyłaby się wnioskami.

W podrozdziale 6.2 Doktorantka bada czy „szersza współpraca Lokalnych Grup Działania z organizacjami pozarządowymi pozytywnie wpływa na osiągnięte przez Lokalne Grupy Działania wskaźniki produktu i rezultatu”, co stanowi treść hipotezy H2. W pracy nie ma wyjaśnienia odnośnie tych wskaźników, przytoczony jest stopień (%) ich realizacji w poszczególnych LGD (tab. 15) oraz odwołanie do raportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego „uwzględniający wskaźniki produktu i rezultatu [Raport...2014]”, skąd pozyskała dane. Autorka analizowała to zagadnienie z zastosowaniem współczynnika korelacji rang Spearmana, stwierdzając, że z uwagi, że poziom wskaźnik na bardzo niskim poziomie przyjęta hipoteza została zweryfikowana negatywnie.

W podrozdziale 6.3 Autorka przedstawia ocenę funkcjonowania LGD w opinii mieszkańców województwa dolnośląskiego. Trudno porównywać wyniki badania dla każdej z 17 LGD, przy łącznej liczbie 323 osób objętych badaniem. Jak już wspomniano, Doktorantka wyznaczyła liczebność próby do badań trenowych dla całego województwa dolnośląskiego i badanie na tej zbiorowości (łącznie) daje podstawę do uogólnień. Dobór próby jest natomiast właściwy i uprawnia do uogólnienia wniosków z badania oczekiwań mieszkańców odnośnie działalności LGD (co Autorka czyni w rozdziale 6.4). Jest to materiał wskazujący na priorytety rozwojowe z punktu widzenia mieszkańców wsi, obszary szkoleń poszczególnych grup beneficjentów, drobne przedsięwzięcia i potrzebne inwestycje z punktu widzenia podnoszenia atrakcyjności turystycznej, czy też jakości życia mieszkańców. Ponadto opinie mieszkańców stanowią cenne źródło informacji z punktu widzenia przyszłych strategii rozwoju lokalnego, a także pozwalają na wnioskowanie

odnośnie możliwości zaangażowania społeczności lokalnej w ramach pracy wolontariackiej w LGD czy też jej relacji z władzami samorządowymi. Stanowi to atut pracy i wymierny efekt przeprowadzonych przez Kandydatkę badań własnych.

W rozdziale siódmym Doktorantka omawia sytuację finansową dolnośląskich LGD, strukturę bilansu, źródła finansowania działalności i realizowanych LSR (podrozdz. 7.1. i 7.2.), następnie zaś stawia sobie zadania zidentyfikowania LGD, które wyróżniają się pod względem przygotowania do realizacji opracowanej przez nie Lokalnej Strategii Rozwoju (7.3) oraz jakości tej strategii, oraz wyodrębnienia najkorzystniejszej ścieżki rozwoju LGD w oparciu o podejście SWOT/TOWS (podrozdz. 7.4).

W celu oceny zmian w sytuacji ekonomicznej LGD Autorka dokonała analizy ich sprawozdań finansowych za okres lat 2012-2016 wskazując na zmieniające się wartości aktywów i pasywów oraz ich struktury. Warto byłoby wskazać jak realizacja zadań w danej perspektywie finansowej PROW przekłada się na te wskaźniki. Doktorantka też wskazuje na LGD, które otrzymały w analizowanym czasie największe dotacje, w tym przypadku w ujęciu bezwzględnym, w przeliczeniu na mieszkańca i jednostkę powierzchni, zdecydowanie najlepiej wypada jedna LGD – Partnerstwo dla Doliny Baryczy – analiza przyczyn i konsekwencji takiego stanu rzeczy stanowiłyby ciekawy wątek, warty rozwinięcia.

W podrozdziale 7.1. Doktorantka przeprowadziła analizę, z wykorzystaniem metody modelowania danych panelowych, mającą na celu weryfikację hipotezy H3: „Na poziom uzyskiwanego przez Lokalne Grupy Działania wsparcia finansowego w największym stopniu oddziałują koszty usług obcych, które są dodatnio skorelowane z wielkością dotacji.” W analizie wykorzystano wyniki oceny kryteriów wyboru LGD i LSR, zawarte w rozporządzeniu *Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008 roku, w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru Lokalnej Grupy Działania do realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. Kryteria te przytoczono szczegółowo w rozdziale 1 (str. 29-37). Ponieważ wybór zmiennych do modelu podyktowany był dostępnością danych, nie stanowi zaś autorskiego zestawu zmiennych, opracowanego przez Autorkę na bazie literatury, dyskusyjne jest, że niektóre z nich mają charakter uznaniowy. Z uwagi na użycie ich w analizie naukowej wymagałoby dodatkowego objaśnienia (jak je zdefiniowano i jaki sposób przyznano punkty). Jest tak w przypadku kryteriów oceny LSR, np.: „spójność analizy SWOT z opisem obszaru”; „spójność wniosków wynikających z przeprowadzonej analizy SWOT”; „adekwatność celów LSR do analizy SWOT”; „mierzalność i konkretność celów LSR”.

Zapewne z uwagi na obszerność pracy, w opisie analizy Doktorantka wymienia 4 zmienne objaśniające, które wykorzystano w modelu (str. 198), podczas gdy w tabeli 18 ogranicza prezentację wyników tylko dla 2 zmiennych. Ponadto, oszacowano model z efektami stałymi, zabrakło zaś prezentacji wyników oszacowań dla efektów stałych. Autorka weryfikuje hipotezę H3 stwierdzając, że „Z modelu wynika, że w relatywnie największym stopniu na zmianę wielkości dotacji w badanych LGD wpływały koszty usług obcych” (str. 200). Z przedstawionego modelu nie można wskazać kierunku tych zależności, ale można poddać pod dyskusję, czy nie jest tak, że im wyższe dotacje otrzymuje LGD, tym wyższe koszty usług obcych może ona wykazać realizując działania w ramach LRS?

W dalszej części rozdziału Doktorantka oceniła spójność realizowanych LSR z działalnością Lokalnych Grup Działania wskazując (m.in. przy wykorzystaniu metody analizy skupień) na różnice/zbieżności ocen wyboru Lokalnej Grupy Działania oraz Lokalnej Strategii Rozwoju do realizacji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (na podstawie kryteriów ww. rozporządzenia).

W podrozdziale 7.4. Kandydatka przeprowadziła autorską analizę funkcjonowania LGD, wskazując na dobre i słabe strony, a także możliwości jak najlepszego, najbardziej efektywnego wykorzystania określonych zasobów i możliwości, wyodrębnionych jako wspólne dla wszystkich badanych LGD, a także w kontekście relacji tych organizacji z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Czynniki te zostały pogrupowane według trzech dziedzin rozwoju: przyrodniczo-kulturalnej, gospodarczej i społecznej. Zastosowanie procedury SWOT/TOWS pozwoliło na weryfikację hipotezy H4: „Duży potencjał dynamicznego rozwoju Lokalnych Grup Działania w województwie dolnośląskim skutkuje realizacją agresywnych strategii działania, polegających na wykorzystaniu własnych mocnych stron oraz szans rynkowych”. Wyniki tej analizy stanowią nie tylko diagnozę stanu, ale też są podstawą rekomendacji dla większości LGD z obszaru województwa dolnośląskiego, w zakresie możliwości strategicznego wykorzystania ich zasobów, silnych stron do kształtowania proponowanej, odważnej strategii rozwoju, oczywiście w warunkach stabilnego finansowania w ramach polityki publicznej. Ma to swoje implikacje również dla ogólnej oceny kondycji Lokalnych Grup działania, ponieważ prezentowane wyniki wskazują na relatywnie dobrą sytuację w zakresie ekonomiczno-organizacyjnych uwarunkowań ich funkcjonowania, co było przedmiotem przedłożonej do recenzji rozprawy.

Podsumowanie w sposób syntetyczny prezentuje wnioski z badań.

Reasumując, recenzowana rozprawa mgr inż. Małgorzaty Borkowskiej „Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego” prezentuje wiedzę Doktorantki w dyscyplinie ekonomia i

finanse oraz potwierdza umiejętność prowadzenia pracy o charakterze naukowym. Praca jednak ma wiele mankamentów wynikających z uproszczeń w podejściu badawczym, formułowaniu hipotez i metodyce analizy danych, skutkujących brakiem wyważenia pomiędzy częścią opisową a analityczną w poszczególnych rozdziałach, a także mało precyzyjnym podejściu do formułowania konkluzji z przedstawionych wyników analiz, składających się na rozwiązanie postawionego przez Doktorantkę problemu (celu) rozprawy.

Niewątpliwym walorem pracy jest bogaty i bardzo obszerny materiał dotyczący dolnośląskich Lokalnych Grup Działania, wielowątkowy charakter prezentowanych analiz oraz różnorodność wykorzystanych danych i informacji, ze szczególnym uwzględnieniem badań własnych. Umożliwiło to na relatywnie kompleksowe podejście do analizy funkcjonowania LGD, obejmującej szereg praktycznych aspektów ich działalności i sytuacji finansowej. Na podkreślenie zasługuje wysiłek Doktorantki na rzecz przeprowadzenia solidnych badań terenowych, wywiadów z przedstawicielami zarządów LGD, a przede wszystkim tych, obejmujących mieszkańców terenu objętego działalnością LGD i pozwalających na identyfikację oczekiwań, potrzeb i możliwości ich włączenia w procesy rozwoju lokalnego.

Chciałbym postawić trzy pytania, które są wynikiem przeprowadzonej recenzji rozprawy doktorskiej, a odpowiedź na które stanowić będzie potwierdzenie mojego wniosku, że przedłożona rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego oraz potwierdza umiejętność prowadzenia przez Kandydatkę pracy naukowej. Dwa z nich dotyczą podstaw rozważań prowadzonych w pracy, a jedno ma charakter problemowy:

Pytanie 1.

W oparciu o cel główny oraz cele cząstkowe, proszę wskazać w jaki sposób rozpoznanie ekonomiczno-organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania Lokalnych Grup Działania zlokalizowanych na obszarach wiejskich w województwie dolnośląskim oraz określenie efektów ich działalności może przyczynić się do ugruntowania i/lub rozwoju koncepcji ekonomii społecznej, w której Doktorantka osadziła swoje rozważania?

Pytanie 2.

Doktorantka wskazuje LGD Partnerstwo dla Doliny Baryczy, jako podmiot, który otrzymał w analizowanym czasie wyraźnie największą dotację na funkcjonowanie oraz realizację LSR (rozdział 7.). Z czego to wynikało oraz w jaki sposób przełożyło się to na ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania tego LGD, według podejścia prezentowanego w rozprawie doktorskiej?

Pytanie 3.

W rozdziale pierwszym, na str. 17. Autorka wskazuje na walory poznawcze pracy i jej praktyczne implikacje. Dlatego proszę o syntetyczną odpowiedź na złożone pytanie: W jaki sposób „Treści zawarte w rozprawie mogą być przydatne w doskonaleniu koncepcji LEADER w kolejnych perspektywach finansowych, w celu aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie funkcjonowania Lokalnych Grup Działania”, w jakim zakresie „Zrealizowane badania mogą być pomocne w kształtowaniu Lokalnych Strategii Działania na terenie województwa dolnośląskiego i w zarządzaniu stowarzyszeniami” oraz w jaki sposób stanowią one „przesłankę wyboru odpowiednich projektów do realizacji i doskonalenia kryteriów oceny LDG i LSR.”?

Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska, spełnia wymogi formalne określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 r. oraz ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, w związku z czym stwierdzam, że **może zostać dopuszczona** do dalszych etapów procedury doktorskiej.

Handwritten signature in blue ink, appearing to read "Tomasz Chmieliński".